

*„Powiem wtedy:
nie zrobiłem tego, co zrobić chciałem,
nie zrobiłem tego, co zrobić mogłem,
nie zrobiłem nawet tego, co naprawdę
trzeba było zrobić. Co zrobiłem? O tym
powiedzą inni. Niech wymyślą etykietę”.*
(Ks. prof. Józef Tischner)

Erazm Baran

Sądowo-lekarskie dokumenty dotyczące zbrodni katyńskiej w archiwach rosyjskich

Medico-legal documents concerning the Katyń crime based on Russian documents

Z Katedry Medycyny Sądowej CM UJ w Krakowie
Kierownik: prof. dr hab. B. Turowska

W oparciu o materiały śledztwa zgromadzone przez stronę rosyjską, a udostępnione polskiemu Ministerstwu Sprawiedliwości, przeanalizowano dokumentację sądowo-lekarską zbrodni katyńskiej. Prezentowany artykuł stanowi ostatni z cyklu wcześniej publikowanych prac dotyczących zbrodni katyńskiej.

The Katyń crime was analysed on the basis of materials collected by the Russians and released to the Polish Justice Ministry (volume 110 and 124). Until these materials were released (this occurred only in 1990) information (Russian) was based on a very laconic document entitled „Medico-legal evaluation” which was announced by the soviets in 1944. The presented paper is the last of previously published research concerning the Katyń crime. Comments to the German medico-legal report of 1943 are included in one of these publications.

Słowa Kluczowe: Zbrodnia katyńska, ekshumacje, groby masowe, opiniowanie sądowo-lekarskie.

Key words: Katyń genocide, exhumation, mass graves, medico-legal opinioning.

WSTĘP

W poprzednich publikacjach dokonano oceny opinii sądowo-lekarskich -

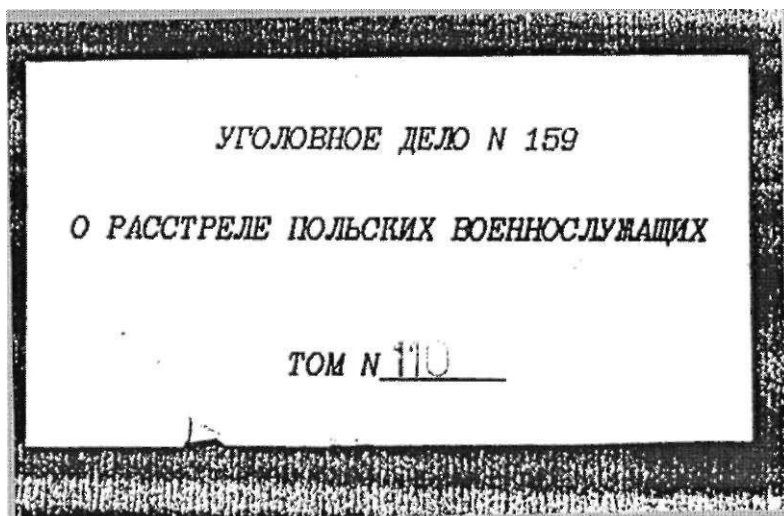
dotyczących zbrodni katyńskiej - wydanych przez polskich i niemieckich medyków sądowych (3, 4, 5, 6).

Aktualnie uzyskano materiały zgromadzone w archiwach rosyjskich, które zostały mi udostępnione przez polskie Ministerstwo Sprawiedliwości (1, 2).

MATERIAŁ

Dokumentacja dotycząca przeprowadzonych badań w Katyniu, przez powołaną w Związku Sowieckim w 1943 roku Komisję, zawarta jest w dwóch tomach akt, w języku rosyjskim, oznaczonych następująco:

- I. Akta sprawy karnej nr 159 o rozstrzelaniu polskich wojskowych, tom 110
- II. Akta sprawy nr 159. Materiały Centralnego Archiwum Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR. Opis dokumentów i przedmiotów ujawnionych w lesie katyńskim. Informacja o świadkach. Raporty. Telefonogramy. Tom nr 124.

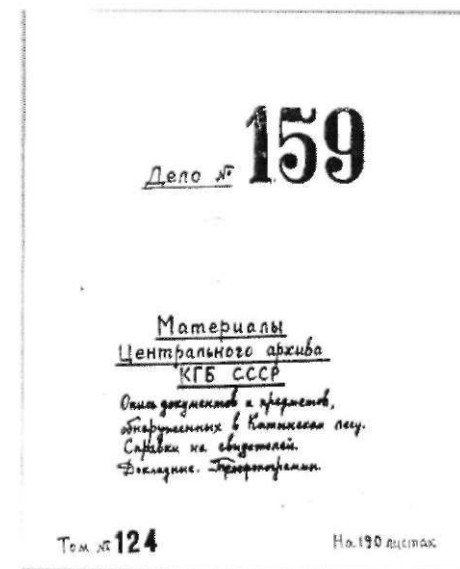
Ryc. 1. Strona okładkowa tomu nr 110 akt sprawy nr 159.

Fig. 1. Title page of volume 110 file 159.

Tom nr 110 liczy 350 kart - są to kserokopie dokumentów, miejscami niestety są one praktycznie nie do odczytania. Na kartach 1 do 243 znajdują się m.in. zeznania świadków, pisma różnej treści, w związku ze śledztwem prowadzonym od 1990 roku przez Naczelną Prokuraturę Wojskową ZSRR.

Na karcie 244 tych akt, pismo Wojskowego Muzeum Medycznego Sił Zbrojnych WNP z daty 30 kwietnia 1992 roku, adresowane do Naczelnej Prokuratury Wojskowej - Zastępcy Naczelnika Wydziału Zarządu pułkownika sądownictwa A. W. Trietieckiego z dołączonymi do niego:

- 1) wyciągiem z archiwalnych spraw (2 arkusze)
- 2) kserokopiami ewidencji i przebiegu służby członków komisji biegłych (Smolianinowa, Wyropajewa, Sadykowa, Puszkariowej, Ogłoblina, Busojedowa, Nikolskiego) (15 arkuszy)
- 3) kserokopie rękopisów N. N. Burdenki:
 - a) charakterystyka ran czaszki zwłok wyjętych z mogił w lesie katyńskim (77 arkuszy)
 - b) raport N.N. Burdenki do Naczelnika Głównego Wojskowego Urzędu Sanitarnego Armii Czerwonej (3 arkusze)
 - c) odpis artykułu z prasy zagranicznej (4 arkusze)

Ryc. 2. Strona okładkowa tomu nr 124 akt sprawy nr 159.

Fig. 2. Title page of volume 124 file 159.

Treść dokumentów wymienionych w pkt 2 oraz w pkt 3 b i c, poza możliwością ich odczytania i przetłumaczenia.

W wyciągu z archiwalnych spraw (pkt 1) zamieszczona jest następująca informacja: ... w styczniu 1944 (tak w tekście) wykonana została odpowiedzialna praca w zakresie sprawy katyńskiej. (Podstawa: zespół 5132, sygnatura 47224, fascykuł 11, karta 92). W notatce wyjaśniającej do kwartalnego sprawozdania z ekspertyzy sądowo-medycznej Frontu Zachodniego za styczeń - marzec 1944 podano: ogólna ilość sądowo-medycznych badań zwłok za styczeń - 1476 z nich mniej więcej 1400 ekshumacji przeprowadzonych z powodu badania niemiecko-faszystowskich zabójstw polskich jeńców wojennych, przede wszystkim oficerów. Otwarcia dokonali: kapitan służby medycznej Bujediedow - 135, starszy lejtnant służby medycznej Puszkariowa - 120, major służby medycznej Subbotin - 103, starszy lejtnant służby medycznej Sadykow - 133, major służby medycznej

Ogłoblin - 216, podpułkownik służby medycznej Nikolskij - 150. Razem 857. Pozostałych odkryć dokonali cywilni eksperci. Charakter pracy w sprawie katyńskiej został starannie, całościowo i wyczerpująco oświetlony w protokole Nadzwyczajnej Komisji Państwowej, opublikowanym w prasie i dlatego nie wymaga jakiegokolwiek wyjaśnienia w naszym opracowaniu..." (k-245/246). (Podstawa: zespół 7, sygnatura 1, fascykuł 178, karta 359).

Na kartach 268 do 338 (pkt 3a): „Protokół oględzin czaszek”. Są to opisy obrażeń stwierdzanych na czaszkach, z zachowaną kolejną numeracją od nr 1 do nr 140. Opisy zawierają lokalizację i wymiary otworów wlotowych, lokalizację i wymiary otworów wylotowych z towarzyszącymi tym obrażeniom opisem przebiegu linii złamań. Przykładowo przytaczam opis dwóch czaszek:

Czaszka nr 3 - otwór wlotowy pocisku w łusce kości potylicznej po stronie lewej, 1 cm poniżej guzowatości potylicznej, w odległości 2.5 cm od otworu potylicznego dużego i 1.5 cm od linii pośrodkowej. Brzegi otworu są gładkie, równe, średnica 0.8 cm. Otworowi wylotowemu odpowiada rozległe uszkodzenie w łusce kości czołowej, przypominające nieco kształt trójkąta z podstawą skierowaną do kości nosowej, a wierzchołkiem w stronę szwu wieńcowego. Wymiary: wysokość 6 cm, a podstawa trójkąta 5.0 cm. Od kątów tego trójkąta odchodzą dwie szerokie linie złamań, dochodzące do łusek kości skroniowych po obu stronach.

Czaszka nr 4 - znajdują się w niej dwa otwory wlotowe. Jeden z nich w górnej części łuski kości potylicznej prawie przy linii pośrodkowej. Kształt owalny, wymiar podłużny 1.0 cm, a wymiar poprzeczny 0.7 cm. Drugi otwór wlotowy znajduje się 3.0 cm poniżej pierwszego w rejonie guzowatości potylicznej o średnicy 1.0 cm. Brzegi obu otworów równe. Otwór wylotowy tylko jeden, zlokalizowany w kości czołowej po stronie prawej, w połowie odległości pomiędzy szwem wieńcowym i nasada kości nosowej. Otwór ma okrągły obwód z postrzępionymi brzegami, w związku z odłamaniem zewnętrznej blaszki kostnej. Średnica otworu 1 cm. W jamie czaszkowej masy mózgowej dotknięte zmianami o charakterze gnicia, w ich obrębie znajduje się pocisk, lekko spłaszczony z boków o średnicy 0.6 cm.

Po opisie czaszki oznaczonej kolejnym numerem 62, opisy następnych są pogrupowane w następujące zbiory:

- wielokrotne obrażenia postrzałowe - czaszki o numerach 63, 64, 65 (podwójne otwory wlotowe o średnicach 0.8 cm i o wymiarze 0.6 x 0.8 cm. W czaszce numer 65 w rozkładającej się masie mózgowej znaleziono pocisk o średnicy 0.7 cm)
- obrażenia postrzałowe z broni o różnych kalibrach - czaszki o numerach 66, 67 i 68 (opisano otwory wlotowe o średnicy 0.7 cm, 0.8 cm, o wymiarach 1.2 x 2.2 cm i o wymiarach 2.0 x 0.8 cm)
- obrażenia postrzałowe o nieustalonej lokalizacji otworów wylotowych - czaszki o numerach 69 do 72 (otwory wlotowe w tych czaszkach o średnicy 0.8 cm)
- obrażenia postrzałowe z otworami wlotowymi o średnicy 0.7 cm - czaszki o numerach 73 do 88

- obrażenia postrzałowe wielokrotne z otworami wlotowymi o średnicy 0.7 cm - czaszka nr 89 z czterema otworami wlotowymi i trzema otworami wylotowymi
- obrażenia postrzałowe „ślepe” o średnicy otworów wlotowych 0.7 cm - czaszka nr 90 (w rozkładającej się masie mózgowej znaleziono pocisk o średnicy 0.7 cm)
- obrażenie postrzałowe z otworami wlotowymi o średnicy 0.7 cm z otworami wylotowymi o nieustalonej lokalizacji - czaszki o numerach 91 do 94
- obrażenia postrzałowe z otworami wlotowymi o średnicy 0.9 cm - czaszki o numerach 95 do 99
- wielokrotne obrażenia postrzałowe z otworami wlotowymi o średnicy 0.9 cm - czaszka nr 100 z dwoma otworami wlotowymi, czaszka nr 101 z trzema otworami wlotowymi
- obrażenie postrzałowe z otworami wlotowymi o średnicy 0.9 cm z nieustaloną lokalizacją otworów wlotowych - czaszki o numerach 102 do 104
- obrażenia postrzałowe „ślepe” z otworem wlotowym o średnicy 0.9 cm - czaszka nr 105 (w rozkładającej się masie mózgowej znaleziono zdeformowany pocisk o średnicy 0.9 cm)
- obrażenia postrzałowe o nieustalonej średnicy otworów wlotowych, w wyniku rozległych zniszczeń kości czaszki - czaszki o numerach 106 do 115
- obrażenia postrzałowe o nieustalonej lokalizacji otworów wlotowych - czaszki o numerach 116 do 124 (opisana została lokalizacja otworów wylotowych)
- czaszki o nieustalonej lokalizacji otworów wlotowych i wylotowych, w wyniku rozległych zniszczeń kości - czaszki o numerach 125 do 130
- czaszki, w których nie stwierdzono śladów działań broni palnej - czaszki o numerach 131 i 132
- wielokrotne obrażenia postrzałowe z otworami wlotowymi o różnej średnicy - czaszka nr 133 z dwoma otworami wlotowymi o średnicy 0.9 cm i 1.1 cm. Czaszka nr 134 z trzema otworami wlotowymi o wymiarach 0.9 x 0.7 cm, 1.1 x 1.2 cm i 1.1 x 0.8 cm
- obrażenia postrzałowe z otworami wlotowymi o średnicy 0.6 cm - czaszki o numerach 135 do 137
- obrażenia postrzałowe o nieustalonej średnicy otworu wlotowego, w wyniku zniszczenia kości czaszki i nieustalonej lokalizacji otworu wylotowego - czaszki o numerach 138 do 140.

Na karcie 339 akt wyjaśniono, iż poza tymi opisami 140 czaszek, badane były również luźne fragmenty kości czaszki. W 15 takich przypadkach nie stwierdzono otworów wlotowych i wylotowych, natomiast w 20 przypadkach badania tych fragmentów kości pozwoliło na ustalenie otworów wlotowych o średnicy 0.7 cm i 0.8 cm.

W „protokole oględzin czaszek” nie podano nazwisk biegłych, którzy te badania przeprowadzili, jak również nie odnotowano w jakim czasie te badania były przeprowadzone. Brak również informacji z jakich miejsc pochodziły czaszki (różne mogły? jeden wykop? jak zlokalizowany?).

Tom nr 124 liczy 190 kart - są to czytelne kserokopie. Na kartach 1 do 32 znajduje się „opis przedmiotów i dokumentów ujawnionych przez komisję biegłych z medycyny sądowej w lesie katyńskim od 16 do 21 stycznia 1944 roku”. Wierna kopia (zwierniada) tych dokumentów - z wyjątkiem jednego przypadku na kartach 74 do 102. (Określiłem te dwa zbiory jako A i C). Natomiast na kartach 33 do 73 tenże „opis przedmiotów i dokumentów jak w zbiorze A i C, ale w innym układzie stron (zbiór B) - co czyni wrażenie kopii z jakiegoś innego egzemplarza, albo egzemplarza przepisanego na maszynie.

Na pozostałych kartach tego tomu (103 do 190) dokumenty związane z przygotowaniem przez stronę sowiecką materiałów, które miały zostać przedstawione na procesie w Norymberdze.

Opis znajdujących „przedmiotów i dokumentów” dotyczy 171 zwłok. Opisu tego w ciągu 6 dni dokonywali następujący biegli:

- Biegły Prozorowski wykonał opis 5 zwłok w ciągu 4 dni.
- Biegły Smolianinow wykonał opis 37 zwłok w ciągu 6 dni.
- Biegły Ogłoblin wykonał opis 39 zwłok w ciągu 6 dni.
- Biegły Zubków wykonał opis 15 zwłok w ciągu 5 dni.
- Biegły Nikoiski wykonał opis 14 zwłok w ciągu 4 dni.
- Biegły Busojedow wykonał opis 12 zwłok w ciągu 2 dni.
- Biegły Sadikow wykonał opis 4 zwłok w ciągu 1 dnia.
- Biegły Subbotin opisał jedne zwłoki.
- Biegły Siemienowski wykonał opis 28 zwłok w ciągu 7 dni.
- Biegły Puszkariewa wykonała opis 10 zwłok w ciągu 2 dni.
- Biegły Wypopajew wykonał opis 6 zwłok w ciągu 3 dni.

Z dokumentacji nie wynika z jakich miejsc-rejonów pochodziły zwłoki. Nie jest zachowana kolejność numeracji zwłok. I tak np. numer 1 jakim oznaczono zwłoki, występuje w opisie ekspertów w sześciu przypadkach. Zwłoki oznaczone nr 4, występują w opisie ekspertów siedem razy podobnie jak zwłoki oznaczone nr 5. Niektóre numery nie mają odpowiednika w opisie zwłok (numery: 26, 31, 36, 38, 40, 51, 60, 62, 63, 67, 69, 70, 78, 79, 81, do 84, 86, 89, 90, 94, 96, 97, 99, 104, 106, 107, 108, 111 do 113, 117 do 126). Ostatni najwyższy numer jakim oznaczono zwłoki, to numer 127.

Przykładowo przytaczam opis zwłok nr 5 i nr 92 (na rycinie 3 i 4 oryginalny tekst):

Biegły tow. Prozorowski. Zwłoki nr 5. a) zaświadczenie o szczepieniu na tyfus brzuszny, b) część broszury na temat budownictwa organizacyjno - partyjnego, c) polskie pieniądze papierowe w banknotach po 50 złotych, d) recepta na okulary z dnia 24.XI.1934 roku (w języku polskim), e) poszczególne kartki z notesu (zapiski nieczytelne). Ujawniono 17.1.1944 roku.

Zwłoki nr 92 (opisał biegły tow. Smolianinow). a) List z Warszawy adresowany do Czerwonego Krzyża - Centralnego Biura Jeńców Wojennych - Moskwa, ul. Kujbyszewa 12. List napisany jest w języku rosyjskim, w nim Zofia Zigoń prosi o podanie miejsca pobytu jej męża Tomasza Zigonia, wachmistrza żandarmerii. Na liście jest data 12.IX.40 roku. Na kopercie jest niemiecki datownik pocztowy: Warszawa 28.IX.40 roku datownik: Moskwa - Urząd Pocztowy 9 - ekspedycja 28.IX.40 roku, oraz decyzja czerwonym atramentem e języku rosyjskim: „Ucz. (?)

ustalić obóz i przesać celem doręczenia. 15.XI.40 roku (podpis nieczytelny) b) zniekształcony pocisk rewolwerowy. Ujawniono 20.1.1944 r.

W tym opisie 171 zwłok brak jest wzmianek dotyczących odzieży (mundury?, odzież cywilna?, odzież zimowa?, letnia? rodzaj obuwia?).

Znajdowane przy zwłokach dokumenty to: karty pocztowe i koperty ze stemplami pocztowymi, pokwitowania, kieszonkowe kalendarze z roku 1939, notesiki z nieczytelnymi zapisami w języku polskim, wizytówki z nazwiskami, legitymacje (m.in. Polskiego Czerwonego Krzyża, Ligi Obrony Przeciwlotniczej), fragmenty gazet sowieckich (z datami), i broszur sowieckich, polskie pieniądze - papierowe i monety (w jednym przypadku opisano złote monety amerykańskie).

Następną grupę stanowią: święte obrazki, medaliki na łańcuszkach, różaniec, książeczki do modlitwy. Kolejna grupa: okulary - binokle w metalowych futerałach, słuchawka lekarska, szczyrki, cygarniczki, bibułki do papierosów, pudełka z zapałkami, grzebyki, lusterka, portmonetki, motki nici, szpagatu, bandaż, zdeformowane pociski.

ОПИСЬ

документов и предметов, обнаруженных экспертами
судебно-медицинской экспертизы при вскрытии
могил и исследовании трупов в Катинском лесу
с 16 по 21 января 1944 г.

Эксперт тов. ПРОЗОРОВСКИЙ

1 ТРУП № 5

- a) Справка о прививке от брюшного тифа и паратифов
- б) Часть брошюры по вопросу организационно-партийного строительства.
- в) Польские бумажные деньги купюрами по 50 злотых - 4 штуки.
- г) Рецепт на очки от 24.XI-1934 года (на польском языке).
- д) Отдельные листки из записной книжки (записи неразборчивы).

Обнаружено 17-го января 1944 года

Ryc. 3. Opis przedmiotów znalezionych przy zwłokach w czasie ekshumacji.
Fig. 3. Description of objects found next to the corpses at the time of exhumation.

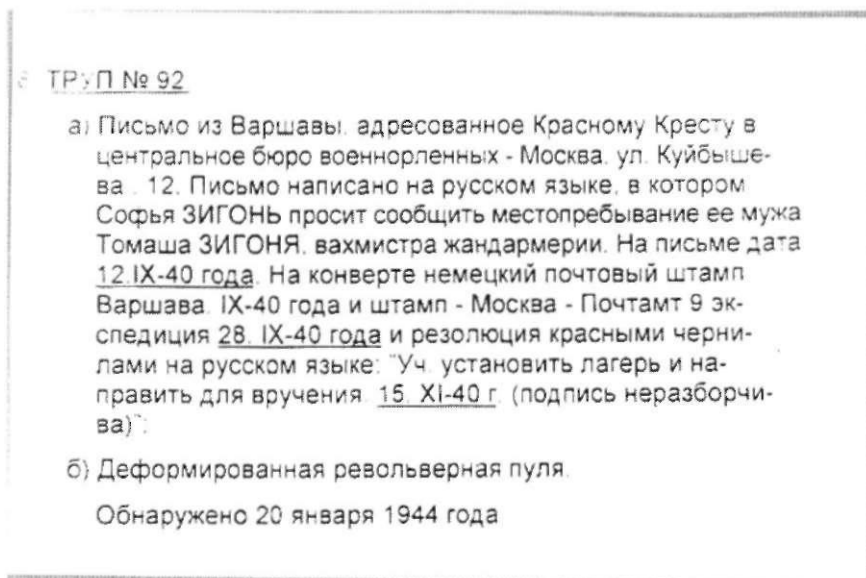

Рис. 4. Opis przedmiotów znalezionych przy zwłokach w czasie ekshumacji.

Fig. 4. Description of objects found next to the corpses at the time of exhumation.

DYSKUSJA

W sprawie zbrodni popełnionej w Katyniu, Związek Sowiecki w dniu 24 stycznia 1944 roku w Smoleńsku opublikował „Komunikat Komisji Specjalnej do ustalenia i zbadania okoliczności rozstrzelania przez niemieckich najeźdźców faszystowskich w lesie katyńskim jeńców wojennych oficerów polskich” (KKS), którego integralną częścią był „Akt ekspertyzy sądowo-lekarskiej” (AESL) (11). Przewodniczącym Komisji Specjalnej był członek Akademii Nauk N. Burdenko. W badaniach sądowo-lekarskich uczestniczyli: Dyrektor Instytutu Naukowo-Badawczego Medycyny Sądowej - prof. W. Prozorowski, prof. medycyny sądowej - W. Smolianinow, prof. anatomii patologicznej - D. Wyropajew, dr P. Siemieniowski i docent W. Szwajkowa - pracownicy Wydziału Sądowo-Chemicznego Państwowego Instytutu Naukowo-Badawczego Medycyny Sądowej Ludowego Komisariatu ZSRR. W komisji biegłych pracowali również lekarze: Nikolski, Busojedow, Subbotin, Sadikow, Ogłoblin, Puszkariewa. Z wszystkimi tymi nazwiskami spotkaliśmy się przy „opisie przedmiotów i dokumentów i znajdujących przy zwłokach” (2). Dodatkowo - brak tego nazwiska w AESL - brał udział biegły Zubków.

Konfrontując dane zawarte w KKS z danymi zawartymi w tomie 124 i 110 akt, odnotować należy szereg sprzeczności dotyczących różnych kwestii.

Czas przeprowadzenia badań: Z AESL wynika, iż badanie zostało przeprowadzone w dniach 16-21 stycznia. Z danych zawartych w tomie 124 czas

ten datowano na 16 do 23 stycznia 1944 r. Ta niewielka rozbieżność czasowa nie budzi większych zastrzeżeń. Natomiast z pisma zawartego na k-245/246 tomu nr 110 wynikałoby, że prace ekshumacyjne były prowadzone w okresie styczeń - marzec 1944 roku, z największym nasileniem w miesiącu styczniu bez zakreślenia bliższych granic czasowych. Fakt prowadzenia w Katyniu jakiś prac ziemnych - być może jak się stawia hipotezę dla zacierania śladów zbrodni - potwierdza fotografia lotnicza wykonana przez Niemców 28 kwietnia 1944 roku, która w porównaniu ze zdjęciem lotniczym wykonanym w dniu 27 października 1943 roku wykazała, że istniejące „uprzednio wyraźnie widoczne kwadraty grobów zniknęły, a na ich miejscu pojawiły się podłużne pryzmy” a nadto, że stwierdzono „cienką pionową linię jakby cień rzucany przez wysoką pryzmę ziemi oraz ciemny punkt rzucający cień tak jakby duża maszyna (spychacz?)” (14).

Z KKS wynika, że Komisja przybyła do Smoleńska 26 września 1943 roku „i w obecności wszystkich członków Komisji oraz biegłych sądowo-lekarskich mogły zostały rozkopane... Ogólna liczba zwłok, wedle obliczeń biegłych sądowo-lekarskich, sięga 11.000”. Czyż zatem czas ekshumacji należałoby przesunąć na jeszcze wcześniejsze miesiące aniżeli styczeń 1944 roku?. Tak właśnie twierdzi Prokurator Głównej Prokuratury Wojskowej A. Jabłokow: „ekshumacji w lesie Katyńskim dokonano przed przybyciem dnia 16 stycznia 1944 roku komisji N. Burednki” - cytuję za M. Głoskiem (8).

Liczba dokonanych badań i ich zakres: KKS podaje, że ogólną liczbę zwłok oceniono na 11.000 - co w świetle już wcześniejszej naszej wiedzy jest cyfrą nie znajdującą żadnego uzasadnienia (3, 4). W Katyniu zamordowano wg ostatnich ustaleń 4.406 oficerów (10).

Rozbieżności istnieją również co do liczby zbadanych zwłok. AESL podaje, że zbadano 925 zwłok. Z danych zawartych w tomie 110 wynika, iż zbadano - opisano 140 czaszek (brak dowodu by dokonywano badań innych jam ciała). Z kolei z tomu 124 wynika, iż zbadano (pod kątem posiadanych przedmiotów i dokumentów) 171 zwłok. Jeszcze inna cyfra wynika z pisma na k-245/246 akt tomu 110, gdzie podano, że ogólna liczba sądowo-medycznych badań zwłok wynosiła 1400 z czego 857 badań wykonali lekarze wojskowi, a badania pozostałych zwłok prowadzone były przez biegłych cywilnych.

Podsumowując, w świetle oryginalnej dokumentacji, uzasadnione jest przyjmowanie, że liczba badanych zwłok w ograniczonym zakresie mogła się zawierać w granicach 140-171.

AESL stwierdza, że w czasie ekshumacji dokonano „zewnątrznych i wewnętrznych oględzin” 925 zwłok stwierdzając: „rany postrzałowe głowy i szyi, w czterech przypadkach połączonych z uszkodzeniem kości sklepienia czaszki, tępym, twardym, ciężkim narzędziem. Oprócz tego w nieznacznej liczbie wypadków stwierdzono uszkodzenie brzucha przy równoczesnym zranieniu głowy” (11).

W udostępnionych aktach brak dokumentacji, która by potwierdzała, że dokonywano „zewnątrznych i wewnętrznych oględzin”. Mamy dowód, iż w sposób szczegółowy badano obrażenia postrzałowe czaszek, a w niektórych prawdopodobnie dokonywano otwarcia jam czaszkowych, w tych zwłaszcza przypadkach, w których znajdowano pociski wewnątrz jamy czaszkowej.

Kwestia które zwłoki były badane:

- W AESL podano, że „zwłoki jeńców wojennych Polaków były pochowane w bratniej mogile o wymiarach około 60 x 60 x 3 m i oprócz tego w oddzielnie położonej mogile o wymiarach 7 x 6 x 3.5 m”.

To stwierdzenie pozostaje w sprzeczności z informacjami zawartymi w sprawozdaniu sekretarza generalnego PCK - Kazimierza Skarzyńskiego (13).

Po pierwsze cmentarz zajmował powierzchnię o wymiarach 60x36 m, a po drugie składał się nie z jednej bratniej mogiły (jak podał AESL), ale z sześciu bratnich mogił i dwóch mogił indywidualnych (mogiły generałów Bohaterowicza i Smorawińskiego).

Z pewnością jak wynika z badań przeprowadzonych w lesie Katyńskim w 1994 i 1995 (8, 9, 12) - Komisja Burdenki odkryła mogiły PCK z 1943 roku i w niektóre z nich ingerowała (reekshumacja), nie natrafiła jednak na groby generałów (7). W takiej jednak sytuacji przy reekshumowanych zwłokach powinny zostać znalezione i opisane metalowe numery, którymi były oznaczone wszystkich zwłoki, pochowane w mogiłach cmentarnych PCK. W udostępnionej dokumentacji rosyjskiej brak wzmianki o takich numerach, zarówno przy opisie czaszek jak i opisie przedmiotów i dokumentów znajdujących przy zwłokach. Z AESL wynika również, że na 925 zwłokach stwierdzono ślady dokonywanych badań sądowo-lekarskich tylko w trzech przypadkach. Jeżeli były to zwłoki wydobyte z mogił cmentarza PCK, to wówczas na tych zwłokach powinno się stwierdzać, o wielce częściej niż tylko trzy ślady badań sekcyjnych. Wynika to z relacji zarówno strony niemieckiej jak i polskiego lekarza dr Mariana Wodziańskiego (3, 4)

Pozostaje jeszcze jedna możliwość, że strona sowiecka badała zwłoki ekshumowane z mogiły nr 8 (dół śmierci nr 8).

Jak wiadomo dół śmierci nr 8 był zlokalizowany przez Niemców i szacunkowo miał zawierać około 200 zwłok. Z tego dołu śmierci ekshumowano jedynie 10 zwłok (4). Badanie polskiej ekipy przeprowadzone w 1994 i 1995 roku (8, 9) dowiodły, że w dole śmierci nr 8 poza pojedynczymi szczątkami biologicznymi i materialnymi, nie znajdowały się zwłoki polskich oficerów. Zwłoki te zatem musiały zostać ekshumowane przez stronę sowiecką. Zwrócić trzeba uwagę, iż w AESL podano wymiary dodatkowo odkrytej mogiły 7 x 6 x 3.5 m co było zbliżone do wymiaru dołu śmierci nr 8 oznaczonego przez polską ekipę 7.2 x 4.0 m (9). Jest tylko jedna kwestia do rozstrzygnięcia, w jakim czasie eksploracja dołu śmierci nr 8 miała miejsce. Wspomniany już prokurator rosyjski A. Jabłokow twierdzi, że „dół śmierci nr 8 nie był ruszany przez komisję Burdenki”. Tak czy inaczej nawet gdyby ekshumowano te zwłoki przez stronę sowiecką w drugiej połowie 1943 roku lub 1944 roku, to liczba zwłok wydobytych z tej mogiły odbiegałaby od liczby 925 zwłok, które miały zostać zbadane przez komisję biegłych.

Dokumenty

W KKS w podrozdziale: „dokumenty znalezione przy zwłokach” podano w dziewięciu punktach, dokumenty znalezione przy zwłokach, na których widniały daty z listopada 1940 (dwa dokumenty) i od marca do czerwca 1941 (cztery dokumenty), z następującym komentarzem: „oprócz danych zawartych w AESL,

czas rozstrzelania jeńców wojennych - oficerów polskich przez Niemców (jesień 1941, a nie wiosna 1940 jak twierdzą Niemcy) ustalają również ujawnione przy rozkopaniu mogił dokumenty odnoszące się nie tylko do drugiej połowy 1940, lecz również do wiosny lata 1941”.

Właściwie sprawa tych dokumentów jest tak oczywiście przez stronę sowiecką sfałszowana, że nie zasługuje na żaden komentarz. Tym niemniej chciałbym zwrócić uwagę na wewnętrzną sprzeczność jaka istnieje pomiędzy KKS, a aktami sprawy tomu nr 159. Jak podano „w opisie przedmiotów i dokumentów znalezionych przy zwłokach” mamy trzy zbiory tych dokumentów oznaczone przez piszącego literami A, B i C. W zbiorze A wszystkie opisy są sporządzone pismem maszynowym, a jeden tylko opis dotyczący zwłok oznaczonych nr 53 jest sporządzony pismem ręcznym, a jego treść: kartka pocztowa, Warszawa, Kuczyński, datowana 20.VI.1941 (nie ma adresata ani nadawcy) (k-21). W zbiorze C (zwierniadlanym w stosunku do zbioru A) brak opisu zwłok nr 53, który powinien się tu znajdować (k-88). Natomiast w zbiorze B (k-57) jest ponownie opis zwłok nr 53 o treści jak w zbiorze A. W KKS opis dokumentów znalezionych przy zwłokach nr 53 jest o wiele obszerniejszy (bogatszy): „nie wysłana karta pocztowa po polsku adresowana: Warszawa, Bagatela 15 m 47, Irena Kuczyńska. Datowana 20.VI.1941. Nadawca Stanisław Kuczyński”. Podkreślić również należy, iż w Księdze Cmentarnej Polskiego Cmentarza Wojennego (10) nie figuruje nazwisko Stanisława Kuczyńskiego. O tym nazwisku są oficerowie o imionach Józef, Mieczysław, Piotr, Stefan. Natomiast nazwisko Stanisława Kuczyńskiego znajdujemy na listach jeńców obozu starobielskiego, z adnotacją: „wywieziony z obozu 11.1939” (14).

Podsumowując przedstawioną dokumentację tj. KKS, AESL oraz dane zawarte w tomach 110 i 124 stwierdzić należy, że dokumentacja ta jest nieprecyzyjna, niespójna, wewnętrżnie sprzeczna, niewiarygodna i z tego powodu poza możliwością przeprowadzenia rzetelnej weryfikacji, jakiej można było dokonać analizując dokumenty zbrodni katyńskiej opracowaną przez stronę niemiecką i krakowskiego medyka sądowego dr Mariana Wodziańskiego.

Podziękowanie

Autor składa podziękowanie Panu Aleksandrowi Herzogowi - Prokuratorowi Rzeczypospolitej Polskiej w Ministerstwie Sprawiedliwości za udostępnione materiały.

PIŚMIENNICTWO

1. Akta sprawy karnej nr 159 „o rozstrzelaniu polskich wojskowych”. Tom nr 110, -2. Akta sprawy nr 159. Materiały Centralnego archiwum Komitetu Bezpieczeństwa Państwowego ZSRR. Tom nr 124, -3. Amtliches Material zum Massenmord von Katyn, Berlin 1943, -4. Baran E.: Opinie sądowo-lekarskie w sprawie katyńskiej, wydane przez polskich medyków sądowych. Część I - Orzeczenie dr Mariana Wodziańskiego. Arch., Med.Sąd.Krym., 1992, 2, 129-135, -

5. Baran E.: Opinie sądowo-lekarskie w sprawie katyńskiej wydane przez polskich medyków sądowych. Część II - Opinia sądowo-lekarska profesorów Jana Olbrychta i Sergiusza Schilling-Siengalewicza. Arch. Med. Sąd. Krym., 1992, 3, 183-193, -6. Baran E.: Uwagi do niemieckiego sprawozdania sądowo-lekarskiego opublikowanego w 1943 r. w: Zbrodnia Katyńska. Droga do prawdy, Zeszyty katyńskie, Warszawa, 1992, 2, 127-140, -7. Baran E.: Opinia medyka sądowego o ekshumowanych szczątkach generałów Bronisława Bohaterowicza i Mieczysław Smorawińskiego w: Zbrodnia nie ukarana. Katyń - Twer - Charków. Zeszyty katyńskie, Warszawa, 1996, 6, 46-79, -8. Głosek M.: Las Katyński w świetle badań archeologicznych w 1944 roku, Katyń, Miednoje, Charków, Ziemi, Warszawa, 1996, 15-53, -9. Głosek M.: Wstępne wyniki badań archeologicznych przeprowadzonych w Lesie Katyńskim w 1995 roku w: Zbrodnia nie ukarana, Katyń, Twer, Charków, Zeszyty katyńskie, Warszawa, 1996, 6, 20-36, -10. Katyń. Księga Cmentarna Polskiego Cmentarza Wojennego R.O.P.W. i M., Warszawa 2000.

11. Komunikat Komisji Specjalnej do ustalenia i zbadania okoliczności rozstrzelania przez Niemców najeźdźców faszystowskich w Lesie kатыńskim jeńców wojennych - oficerów polskich. Moskwa, Przedruk w: Zbrodnia Katyńska w świetle dokumentów. Kraków, 1981, 114-143, -12. Mądro R.: Katyń 1940-1994. Książka wydana staraniem Akademii Medycznej w Lublinie, -13. Sprawozdanie poufne Polskiego czerwonego Krzyża. Raport z Katynia. Warszawa, 1995, 4-55, -14. Tucholski J.: Mord w Katyniu. Kozielsk, Ostaszków, Starobielsk. Lista ofiar. Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa, 1991.

Adres autora:

Katedra Medycyny Sądowej CM UJ
31-531 Kraków
ul. Grzegorzewska 16.

Franciszek M. Trela

Badania porównawcze stężeń alkoholu w żółci, w ciałku szklistym i we krwi pobranych ze zwłok

Concentration of ethyl alcohol in bile, vitreous humour and blood obtained during forensic autopsies - a comparative study

Z Katedry Medycyny Sądowej CM UJ w Krakowie

Kierownik: prof. dr hab. B. Turowska

W pracy podjęto badania nad stężeniem alkoholu w żółci, ciałku szklistym i krwi pobranych ze zwłok. Równocześnie określono stopień uwodnienia tych płynów. Przeprowadzono analizę statystyczną, której wyniki wskazują na wysoką zależność stężeń alkoholu w badanych płynach. Upoważnia to do stwierdzenia, że oznaczenie alkoholu w żółci, oprócz innych płynów ustrojowych, może być wykorzystane do opiniowania o nietrzeźwości i przyczynie śmierci.

A comparative study of bile, vitreous humour and blood concentration of postmortem ethyl alcohol was conducted, in regard to the level of hydration. A statistical analysis was presented which indicates high correlation of alcohol concentration in examined body fluids. It shows that the concentration of blood alcohol can be also useful in forensic investigation related to alcohol intoxication and cause of death.

Słowa kluczowe: etanol w żółci, w ciałku szklistym, korelacja z etanolem we krwi.

Key words: postmortem bile ethyl alcohol, postmortem vitreous humour ethyl alcohol, correlation level.

Opiniowanie o nietrzeźwości dla potrzeb sądowo-lekarskich wiąże się z różnorodnymi problemami analitycznymi, organizacyjnymi i interpretacyjnymi.

W odniesieniu do osób żywych, problemy te w zasadzie zostały rozwiązane. Natomiast w przypadku pobrania materiału ze zwłok, nadal istnieją pewne trudności interpretacyjne zwłaszcza w przypadku pobrania materiału ze zwłok z nasilonymi zmianami gnilnymi, autolitycznymi, częściowym zwięgleniem.

Wyniki oznaczonego alkoholu są modulowane przez procesy pośmiertne czasem trudne do interpretacji. Należą do nich utrata wody z krwi znajdującej się w łożysku naczyniowym, procesy gnilne i autolityczne oraz pośmiertna glikogoliza (10,13,14).